

کتاب‌های ایرانی بازار جهانی

نگار پدram

تا کنون کتاب‌های کودکان و نوجوانان ایرانی، از راه‌های مختلف ترجمه و در کشورهای دیگر منتشر شده است. بعضی از نویسندگان شخصاً از طریق اینترنت و یا نمایشگاه‌های کتاب، با ناشران خارجی ارتباط برقرار کرده‌اند. یا این که کتاب‌هایشان را برای ترجمه و انتشار، در اختیار آژانس‌های ادبی قرار داده‌اند.

ناشران بسیاری نیز برای عرضه آثار خود از طریق آژانس‌های ادبی و یا نمایشگاه‌های بین‌المللی اقدام کرده‌اند. با وجود این، اخبار حضور موفقیت‌آمیز کتاب‌های کودکان و نوجوانان ایرانی در عرصه‌های بین‌المللی و میزان فروش و ترجمه آن‌ها به زبان‌های مختلف، به درستی منتشر نشده است.

یکی از دلایل این امر، نگاه ناشران به بُعد اقتصادی نشر و ترس از دست دادن بازار است. متأسفانه بعضی از ناشران، بازار کتاب را با بازار اجناس مقایسه می‌کنند. در حالی که فروش و ترجمه کتاب، یک موضوع ملی و فرهنگی است که برای همه اهمیت دارد. ناگفته نماند که ناشران نیز تاحدی حق دارند. زیرا با این هزینه گزاف چاپ و نشر کتاب، طبیعی است که ناشران برای جبران این هزینه، به رقابت در عرصه‌های بین‌المللی بیندیشند.

نکته حائز اهمیت دیگر این است که متأسفانه ایران، از اعضای قانون کپی‌رایت جهانی نیست. در کشور ما ناشران بدون عقد قرارداد با نویسندگان خارجی، کتاب‌های آن‌ها را ترجمه و منتشر

می‌کنند، اما وقتی قرار است یکی از کتاب‌های فارسی در کشورهای خارجی منتشر شود، همه مدعی حق کپی‌رایت آن می‌شوند.

در یک سال اخیر، تعدادی بنگاه ادبی برای بازاریابی کتاب‌های ایرانی و از جمله کتاب‌های کودکان و نوجوانان، تأسیس شده است.

صلاح‌الدین احمد لوسانی، از اعضای هیأت مدیره شرکت خدمات رفاهی نویسندگان و مسئول آژانس ادبی نویسا، با بیان این که سابقه تأسیس بنگاه‌های ادبی در جهان به یک صد سال پیش برمی‌گردد، می‌گوید: «باتوجه به ضرورت تأسیس و ایجاد چنین بنگاه‌هایی، در شرکت خدمات رفاهی نویسندگان و براساس بحث‌ها و گفت و گوهای تئوریک و کارهای عملی که در یک دهه گذشته انجام شده بود، بنگاه ادبی نویسا به وجود آمد که آثار قابل ارائه به خارج از کشور را انتخاب و با عرضه این آثار در خارج از ایران، به گسترش فرهنگ ایرانی کمک می‌کند.»

وی ادامه می‌دهد: «آژانس نویسا، فقط با نویسندگان قرارداد می‌بندد و تاکنون با بیش از ۲۳ نویسنده برای ۱۳۰ جلد کتاب قرارداد بسته که برای ۶ عنوان این کتاب‌ها ناشر خارجی پیدا شده است و ما در نمایشگاه بولونیا، با آن‌ها وارد مذاکره خواهیم شد. البته برای ۱۷ کتاب از یک ناشر نیز یک انتشارات سوئیسی به نام BAOBAB (باآباب)، از طرف نویسا پیدا شده است. با وجود این، تأکید می‌کنم که قرارداد ما با نویسنده است، نه ناشر.»

بنگاه ادبی نویسا، تاکنون برای دو کتاب از

محمد رضا یوسفی و نیز برای یک عنوان از کتاب‌های محمد مهدی محمدی، طاهره ایبد، خسرو باباخانی و مهدی میرکیانی ناشر پیدا کرده است. علاوه بر این، روابط بین الملل کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان نیز از مراکزی است که برای عرضه در نمایشگاه‌های بین‌المللی و پیداکردن ناشران خارجی، کتاب‌های ایرانی را ترجمه می‌کند.

لیلی حائری که بیش از ۵ سال است در این مرکز فعالیت دارد و نماینده ژانسه ادبی کیا وابسته به کانون پرورش فکری کودکان و نوجوان نیز هست، اظهار می‌دارد: «کانون از دیرباز با مرکز آسیا - اقیانوسیه یونسکو، در زمینه‌های گوناگون همکاری نزدیک داشته و در ضمن، نماینده یونسکو در حوزه اخبار مربوط به نشر در ایران است. از جمله کارهایی که روابط بین الملل کانون، برای کتاب‌های ایرانی در حوزه بین‌المللی انجام داده، این است که هر بار در کتابنامه مرکز آسیا - اقیانوسیه که ABD نام دارد، یک کتاب تألیفی و تحقیقی از ایران معرفی می‌شود و این کار سبب شده آن گروه از کشورهای منطقه آسیا - اقیانوسیه که عضو ACCU هستند، با کتاب‌های جدید ایرانی آشنا شوند و اطلاعاتی درباره آن‌ها به دست آورند. تاکنون بیش از ۱۰۰ کتاب تألیفی و تحقیقی را به این نشریه معرفی کرده‌ایم و از ناشران مختلف نیز خواسته‌ایم که یک نسخه از کتاب‌های خوب‌شان را برای ارائه معرفی در ABD به ما بدهند. این معرفی، هم شامل کتاب‌های بزرگسال

و کودک و نوجوان می‌شود.» شاید بیشترین فعالیت روابط بین الملل کانون، در زمینه تصویرگری کتاب‌هاست که همه ساله آثار بسیاری از تصویرگران ایرانی توسط این مرکز انتخاب و به جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های تصویرگری از جمله بولونیا،

نوما و براتیسلاوا فرستاده می‌شود که این خود نوعی تبلیغ برای آثار ایرانی و در واقع تصویرگران و بعضاً نویسندگان کشور ماست.

حائری معتقد است: «در این مسابقات کارهای ایرانی یا در تقویم و یا در فصلنامه‌های مربوط چاپ می‌شود، ناشران خارجی این کارها را می‌بینند، کتاب سفارش می‌دهند و یا همان کتاب را به زبان‌های دیگر ترجمه و چاپ می‌کنند. به طور مثال، در مسابقه نومی دوره قبل، کار خانم آنهیتا تیموریان، روی جلد تقویم و کار آقای سعید رضایی نیز در خود تقویم چاپ شد. در مجموع، کارهای تصویرگران ایرانی بسیاری از طریق روابط بین‌الملل کانون، به نمایشگاه‌ها فرستاده شده که تعداد زیادی از آنها با ناشران خارجی قرارداد بسته‌اند. مثلاً در دوره قبلی براتیسلاوا که دو سالانه است، فراخوانی را در اختیار ناشران و از جمله نشر شب‌بویز قرار دادیم، اما فرصت ارسال آثار تمام شد و به همین دلیل، نشر شب‌بویز آثارش را جداگانه فرستاد. هم چنین، آقای غریب پور و آقای

متأسفانه ایران، از اعضای قانون کپی رایت جهانی نیست. در کشور ما ناشران بدون عقد قرارداد با نویسندگان خارجی، کتاب‌های آن‌ها را ترجمه و منتشر می‌کنند، اما وقتی قرار است یکی از کتاب‌های فارسی در کشورهای خارجی منتشر شود، همه مدعی حق کپی رایت آن می‌شوند.

یوسفی:

از نگاه خارجی‌ها کشوری که
کپی‌رایت نمی‌دهد دزد است و چون
ما عضو کپی‌رایت نیستیم،
کم‌تر ناشری پیدا می‌شود که بخواهد
کتاب‌های ما را در خارج از ایران
ترجمه و منتشر کند

بسته‌ایم. باوجود این اگر در زمینه علوم اسلامی، به
کتبی برای کودکان و نوجوانان دست پیدا کنیم،
آن‌ها را نیز عرضه خواهیم کرد.»

آژانس ادبی «میرزا» نیز از فروردین ۸۱ فعالیت
خود را زیر نظر آقای جعفری، آغاز کرده است.
جعفری می‌گوید: «تاکنون قراردادی منعقد نشده،
اما ۱۳ کتاب به مرحله مذاکره رسیده که ۴ عنوان از
آن‌ها مربوط به کودکان و نوجوانان است. ناشران
این کتاب‌ها ماه ریز، محراب قلم و مفاهیم است.
ما سه نسخه از این کتاب‌ها را به بنگاه‌های ادبی در
کشورهای هلند و آلمان و ایتالیا فرستاده‌ایم تا آن‌ها
برای این کتاب‌ها ناشر پیدا کنند.»

فریده خلعتبری، مدیر نشر شب‌ویز، درباره نحوه
ارتباط این انتشارات با ناشران خارجی می‌گوید:
«سه سال پیش، در نمایشگاه فرانکفورت شرکت
کردم من معتقدم که کتاب‌های ایرانی، خیلی
ارزشمندند و می‌توانند در کشورهای خارجی
مقاضی داشته باشند.»

وی می‌افزاید: «سال اولی که در نمایشگاه
فرانکفورت شرکت کردم، برای دو کتاب به نتیجه
رسیدم و سال بعد از آن نیز در بولونیا شرکت کردم
که کتاب‌هایی برای انتشار به زبان انگلیسی ترجمه
شد و الان تمام کتاب‌هایم را ترجمه می‌کنم و بیش
از هر ناشر دیگر، آثارم در کاتالوگ‌ها وجود دارد.»
خلعتبری بی‌توجهی به کارهای زیربنایی و
فرهنگ ساز را یکی از مشکلات نشر در ایران
می‌داند و خود نیز با هیچ کدام از آژانس‌های ادبی
ایرانی در ارتباط نیست. خلعتبری می‌گوید:
«متأسفانه در ایران، کار نشر خیلی دوستانه نیست
و رقابت همیشه وجود دارد. بنابراین، من فقط
می‌توانم بگویم که با چند آژانس ادبی در ایتالیا،
آلمان، هلند، فرانسه، آمریکا، انگلیس، استرالیا،
کانادا، کره و تاییه مذاکره کرده و وقت و سرمایه‌ام
را برای این کار گذاشته‌ام.»

محمدرضا یوسفی، از نویسندگانی است که
تاکنون ۷ جلد از کتاب‌های او به وسیله سازمان
یونسکو و FAO و Undepy که نهادی وابسته به
یونسکوست و در عرصه محیط زیست فعالیت
می‌کند، ترجمه شده است.

این نویسنده عقیده دارد: «از نگاه خارجی‌ها
کشوری که کپی‌رایت نمی‌دهد دزد است و چون ما
عضو کپی‌رایت نیستیم، کم‌تر ناشری پیدا می‌شود

شفیعی نیز در Work Shop این نمایشگاه
شرکت کردند که آثارشان در کاتالوگ مربوطه به
آن چاپ شد.»

آژانس‌های ادبی ایرانی، از نمایشگاه کتاب
سال گذشته فعالیت خود را آغاز کردند. حائری در
این مورد می‌گوید: «قبل از آن که دفتر توسعه و
نشر بین‌المللی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی،
بنگاه‌های ادبی تأسیس کند، روابط بین الملل
کانون فعال بود، ولی از این طریق گسترده‌تر
کارکرد و الان آژانس «کیا» کتاب‌های ناشران و
نویسندگان را در نمایشگاه‌ها معرفی می‌کند.»

حائری درباره نحوه قرارداد با ناشران می‌گوید:
«ناشران، آثار ایرانی را در نمایشگاه‌ها می‌بینند و
می‌خواهند با تصویرگران ارتباط برقرار کنند.
معمولاً برای آثار تصویرگری ۶ تا ۸ درصد قیمت
روی جلد را قرارداد می‌بندیم و ابتدا نیمی از مبلغ
پرداخت می‌شود و زمانی که کار به چاپ رسید،
همراه تعدادی از کار چاپ شده، بقیه مبلغ پرداخت
می‌شود. به هر حال، ارتباط اولیه به عهده ماست و
مانیز کار تصویرگران را روی CD می‌آوریم و
داستان‌ها را ترجمه می‌کنیم.»

علیرضا هاشمی، نماینده بنگاه ادبی کتاب
گستر می‌گوید: «این بنگاه به تازگی تأسیس شده
و هنوز فعالیت رسمی خود را شروع نکرده. البته،
چون بنگاه ادبی کتاب گستر، وابسته به انتشارات
علمی - فرهنگی است، ابتدا قصد داریم کتاب‌های
این انتشارات را عرضه کنیم. در حال حاضر، حدود
صد عنوان کتاب آماده داریم که از سال ۸۲ عرضه
آن‌ها شروع خواهد شد.»

سید محمدعلی برقی، نماینده آژانس پارسا
که حدود یک سال است فعالیت خود را آغاز کرده،
می‌گوید: «زمینه فعالیت این بنگاه ادبی، فقط در
حوزه علوم اسلامی و تحت عنوان بانک اطلاعاتی
اسلامی است که تاکنون با ۴۰ ناشر به عنوان
آژانس و با حدود ۳۰۰ ناشر در زمینه نشر
الکترونیک و نیز با ۴ نفر از نویسندگان قرارداد

لواسانی:
باتوجه به ضرورت تأسیس و
ایجاد چنین بنگاه‌هایی
در شرکت خدمات رفاهی
نویسندگان بنگاه ادبی نویسان
به وجود آمد که آثار قابل ارائه
به خارج از کشور را انتخاب و
با عرضه این آثار در
خارج از ایران،
به گسترش فرهنگ ایرانی
کمک می‌کند

سلاجقه:

معرفی کتاب در مجامع بین‌المللی بسیار مهم است؛ چون امروزه با افزایش تولید کتاب، اگر ما نتوانیم کتاب‌های مان را در نمایشگاه و جشنواره‌ها معرفی کنیم، راه به جایی نخواهیم برد

که بخواهد کتاب‌های ما را در خارج از ایران ترجمه و منتشر کند.»

انتشارات شبانویز ۳ کتاب از یوسفی، به نام‌های «قصه‌های آینه»، «دختر سیاره سبز» و «دختری متولد می‌شود» را ترجمه و به ناشر خارجی سپرده است. هم چنین، دو کتاب از همین نویسنده، به نام‌های «یوسفی که می‌خواستیم» و «ستاره‌ای به نام غول»، توسط بنگاه ادبی نوپسا ترجمه شده است.

دکتر پروین سلاجقه نیز در زمینه عرضه آثار ایرانی به دیگر کشورهای جهان، معتقد است: «معرفی کتاب در مجامع بین‌المللی بسیار مهم است؛ چون امروزه با افزایش تولید کتاب، اگر ما نتوانیم کتاب‌های مان را در نمایشگاه و جشنواره‌ها معرفی کنیم، راه به جایی نخواهیم برد.»

چیستا یربئی، مدیر نشر نامیر می‌گوید: «به نظر من معرفی کتاب‌های ایرانی در عرصه‌های بین‌المللی، بسیار ضروری است و اگر تاکنون ادبیات ما و به ویژه ادبیات کودک، در جهان شناخته نشده است، صرفاً به این دلیل است که مامخاطب این زمانی و مکانی را در نظر نداریم و حتی به بچه‌های ۲۰ سال آینده نیز فکر نمی‌کنیم؛ چه برسد به این که برای آن طرف مرزها بنویسیم. در حالی که نویسنده باید جهانی بیندیشد و ملی و بومی بنویسد؛ یعنی اگر زبان قصه بومی بود، اشکالی ندارد، ولی نوع نگاه باید طوری باشد که مخاطب خارج از ایران آن را بفهمد و با آن همذات‌پنداری کند.»

وی درباره آژانس‌های ادبی می‌گوید: «ناشر کتاب‌های بازاری، زمانی به عرصه‌های بین‌المللی فکر می‌کند که برایش سود داشته باشد؛ یعنی مثلاً کپی رایت نویسنده را نپردازد، ولی ناشر فرهنگی باید از این مسئله استقبال کند. آژانس‌های ادبی نیز باید حقوق نویسنده را در نظر بگیرند و او را در مقابل عمل انجام شده قرار ندهند. حداقل این که وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی باید یک دایره حقوقی تشکیل دهد که از حقوق نویسنده دفاع کند. من شاهدیم که نویسندگانی کتاب‌هایشان در کشورهای دیگر به فروش می‌رسد، ولی خودشان خبر ندارند و از طریق اقوام‌شان مطلع می‌شوند که ناشر با آژانس ادبی یک کشور تباری کرده، کتابی را به قیمت خیلی گران به فروش رسانده است.»

محمد قصاب، مسئول بنگاه ادبی آریا، درباره عرضه کتاب‌های ایرانی در بازارهای جهانی، معتقد است: «متأسفانه کار نظری و پژوهشی در این زمینه کم‌تر انجام شده است و به طور کلی ناشران ما چندان اطلاعی از وضعیت بازارهای جهانی ندارند. اگر اطلاع داشتند، نتیجه آن هم معلوم می‌شد. در واقع، بسیاری از ناشران آثار خوبی دارند، ولی توان ارائه آن‌ها را در بازار جهانی ندارند.»

وی با بیان اینکه عرضه آثار ایرانی در خارج از کشور، یک کاری تخصصی است، درباره فعالیت بنگاه آریا می‌گوید: «تازمانی که قراردادی با ناشر خارجی نبندیم، نمی‌توانیم بگوییم که این بنگاه کاری انجام داده است. تنها کار مثبت ما این بوده که توانستیم نقاط ضعف خود را خوب بشناسیم و به نظر من برای این که به جایی برسیم، به چندین بنگاه تخصصی نیاز داریم که هر کدام در یک زمینه فعالیت کنند. در این صورت، هیچ ناشر و نویسنده‌ای نیاز ندارد که با دیگران رقابت کند، چون عرصه برای فعالیت همه گسترده است.»

در مجموع، بی‌اطلاعی بسیاری از نویسندگان از وجود بنگاه‌های ادبی و نیز عدم تبلیغات مؤثر و به موقع درباره حوزه فعالیت بنگاه‌ها، مشکل مهمی است که پرداختن به آن، با توجه به وضعیت فعلی بازار نشر، ضروری به نظر می‌رسد.

تردید وجود ندارد که کتاب‌های ایرانی نیز مانند فیلم‌های ایرانی، به تبلیغ و در واقع ارائه در بازار جهانی نیاز دارند. بنابراین، همان طور که همزمان با جشنواره بین‌المللی فیلم فجر، بازار فیلم نیز برپا می‌شود، می‌باید به فکر راه اندازی چنین بازارهایی برای کتاب‌های ایرانی، در نمایشگاه‌ها و جشنواره‌های مختلف کتاب نیز بود. این امر، جز با حمایت سازمان‌های دولتی و پی‌گیری ناشران خصوصی دولتی و مهم‌تر از همه، توجه نویسندگان و پدیدآورندگان میسر نخواهد بود.

حائری:

شاید بیشترین فعالیت روابط بین‌الملل کانون، در زمینه تصویرگری کتاب‌هاست که همه ساله آثار بسیاری از تصویرگران ایرانی توسط این مرکز انتخاب و به جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های تصویرگری از جمله بولونیا، روما و براتیسلاوا فرستاده می‌شود که این خود نوعی تبلیغ برای آثار ایرانی و در واقع تصویرگران و بعضاً نویسندگان کشور ماست